

Ante SEKULIĆ (Zagreb)

IMENA ZA KONJE U ŽEDNIKU

1. Tijekom niza godina istraživanja svega što je činilo život bačkih Hrvata¹ nije bilo teško zaključiti da su stoljećima živjeli većinom izvan značajnijih urbanih središta, rasuti na širokim, prostranim bačkim ravninama. U svojoj svagdašnjici, više teškoj nego lagodnoj, u poslovima uz našega čovjeka bio mu je pomagač – konj. Vjeran, pouzdan, strpljiv pomagač, uvijek odan i poslušan gospodaru (*gazdi*) koji ga je hranio, timario i bio s njim vezan nevidljivom niti koja ih je držala u zajedništvu rada na bačkim ravninama.²

Pokušat ću sažeto priopćiti dio građe o konjima u Žedniku, između dva svjetska rata, izrazito hrvatskom naselju i župi. Najprije će biti bilješka o žedničkom području, zatim o pasmini konja te o njihovim oznakama glede boje i navlastitosti u bunjevačkom govoru i konačno, o hrvatskim nazivima za konje u Žedniku.

2. Žednik (Načvin, Nagyfény),³ nekoć subotička pustara, danas veliko ravničarsko selo sa širokim područjem po kojemu su rasuti salaši, a presijecaju ga prometnice Subotica–Novi Sad (međunarodni put), Bajmok–Čantavir, putovi prema Sivcu, Pačiru i Maloj Bosni. Na zemljovidu G. Vlašića (god. 1789.) ubilježen je Žednik kao raskrižje gdje je uz bunar i pojilo također i svratište («Wirtshaus Žednik»). Kroz žedničke oranice protječe Krivaja s dva svoja kraka. Neki pisci pak poma-

¹ Popis literature objelodanjen je u knjizi Ante Sekulić. *Bački Hrvati*. Zagreb 1991., 477–496. – Žednik se spominje u knjizi na str. 6, 12, 17, 24, 33, 53, 63, 85, 132, 135, 173–176, 178–184, 218, 222, 224–225.

² Usp. A. Sekulić. nav. dj., str. 197–248.

³ Literatura o Žedniku: *Bács-Bodrog vármegye* I–II. Budapest 1909; *Bács-Bodrogh vármegye egyetemes monografiája* I–II. Zombor/Sombor 1896; István Iványi. *Bács-Bodrog vármegye földrajzi es történelmi helynevtára* I–V. Subotica/Szabadka 1889, 1895, 1906, 1907; Ante Sekulić. Značajke bunjevačkoga narodnog života u Žedniku do sredine XX. stoljeća, *Zbornik za narodni život i običaje...* 49. Zagreb 1983, str. 575–587.

džareni toponim *Nagyfény* tumače kao izvedenicu koja znači travnatu pustaru («hogy neve a Nagy fenyérből (füves puszta) származik».⁴ – Unatoč spomenu god.1462. u ugarskim ispravama pod imenom *Napfény*, već je u turskim ispravama (1580–1582) *Načvin* (*Nagyfény*). Bački Bunjevci zovu selo i područje *Žednik* i *Načvin*.

Do dolaska Turaka bio je Žednik naseljen, pa u dolini Krivaje («u Dolu»), zapadno od današnjeg sela ima tragova staroga naselja, ostataka crkve i ljudskih kosti. Danas se razlikuje *Stari* i *Novi Žednik*. Prvo je selo na raskrižju putova, u njemu je starosjedilačko stanovništvo, mjesni ured, crkva, škola, pošta i dr. Novi je pak Žednik nastao s istočne strane željezničke pruge Subotica–Novi Sad nakon god.1918. Tada su naseljeni novi žitelji, koje su mještani nazvali "dobrovoljcima", a naselje – *Lika*.

Župa u Žedniku veoma je stara, ali je obnovljena tek god.1913. Lijepa crkva posvećena je sv. Marku Evanđelistu, a svojevrsna je zbirka slikara Martina Džavića, koji je god.1936. unutrašnjost crkve uredio svojim slikama. Među župnicima bili su Beno (Benjamin) Hegedüs, koji je isticao da je »sin bunjevačke nane«, Josip Zvekanov, koji je kraće vrijeme upravljao župom, Petar Evetović, Franjo Vujović, zatim Blaško Dekanj i dr. Česta su obiteljska imena (prezimana): *Buljovčić*, *Dulić* (ogranci: *Barnini*, *Čirkešovi*, *Fratrovi*, *Općinarovi*, *Skorupovi* i dr.), *Gabrić*, *Jaramazović*, *Jozić*, *Mamužić*, *Milodanović* (*Brnić*), *Lipozenčić-Matekovi*, *Pandžić*, *Prčić*, *Skenderović*, *Šarčević*, *Tikvicki*, *Vojnić-Purčar*, *Vojnić-Tunić*, *Vukov* i dr.

3. Na području Bačke živio je u dalekoj prošlosti konj niskoga uzrasta, sitan i uglavnom neugledan, ali otporan u nemilim uvjetima opstojnosti na većinom pustim i u ono doba teško prohodnim šumovitim i močvarnim prostorima između Dunava i Tise. Piscipričavaju bilješke iz razdoblja rimskih pohoda kada su pokorene narodne skupine u mirovnim pregovorima bile dužne predati pobjedniku tisuće konja potrebnih za napredak bojovnih legija. Ratnici su imali po dva ili tri konja: jednoga je ratnik jahao, drugi mu je nosio opremu, a treći (ako ga je vodio) bio je pričuvni konj potreban za dugo vojno jahanje do novih staništa, logorišta ili prebivališta. Iz razdoblja velike seobe naroda nema bilježaka o konjima koji bi možda ostavili tragove u kasnijem razvitku konjogojstva. Međutim, u razdoblju novih narodnih pomicanja od XVI. do XVIII. stoljeća postupno se oblikovao konj prikladan novim uvjetima života na bačkim ravninama: turskim prodorima do Budima, pomicanju puka i selidbama (doselidaba) iz nesigurnih u sigurnije krajeve. Križanjem konja s područja Ugarske i istočnjačkih turskih pasmina (i arapskih) uzgojem je nastao tip konja koji je služio bojovnicima, graničarima i poljodjelatnicima u obradbi plodnoga tla. Međutim, tijekom XVIII. stoljeća na veleposjedima u Bačkoj, čiji su vlasnici bili plemići

⁴ Lászlo Szekeres. *Szabadkai helynevek*. Subotica 1975. str. 34–35.

i velmože, uzgoj konja bio je sastavni dio gospodarstva kojim se svaki posjednik ponosio. Oko god. 1750. uređene su prve ergele, među kojima je bila ona u *Zobnatici* (tada žedničko područje), druga je pak bila uređena god. 1799 (spomenute godine bila je također ergela u Bačkoj Topoli). Krajem XIX. stoljeća u Bačkoj je bilo 15 ergela na privatnim posjedima i na veleposjedima.⁵

Za uzgoj konja u negdašnjoj Ugarskoj značajna je bila *Državna ergela u Mezöhegyesu*, utemeljena 1785. Bila je prva i najveća ergela na kojoj su uzgojene četiri pasmine konja: nonius (anglonormansko podrijetlo), gidran (od arapskoga punokrvnog pastuha Gidrana), furioso (od engleskog punokrvnog pastuha Furiosa) i nortstar (prema pastuhu *North-Staru*, kupljenom u Engleskoj 1852). Križanjem spomenute dvije engleske pasmine nastala je ugarska (mađarska) engleska polukrvna pasmina, mađarski polukrvni konj (*magyar félvér lófajta*).⁶

Konje su na privatnim ergelama uzgajali za jahanje, za zapregu i zaprežnu vožnju (najčešće "paradnu"), za vojne potrebe, manje za poljodjelske poslove. Najčešće se uzgajao konj pasmine nonius, koji sredinom prošloga stoljeća nije bio lijep: imao je veliku, tešku, nezgrapnu glavu, jake kosti, široko (duboko) tijelo, dobar hod. Ali "nelijepa vanjština" stekao je dobar glas među poljodjelicima i vojnim stručnjacima: bio je otporan i ustrajan, poslušan. Dolazilo je i do raznih pasminskih križanja.⁷

4. Boja dlaka kojima je pokriveno konjsko tijelo može biti jednovrsna ili pak miješana (dvije različite). Boja dlaka može biti svijetla ili tamna, ako su pak različito obojene dlake raspoređene po tijelu pa čine jasno razlučene manje ili veće površine ("polja"), onda su takvi konji šareni. Boja dlake i ovdje je najčešće motivirala ime konjima.

a) Prema boji dlake konji su žednikih posjednika bili:

riđani (u literaturi: alat) — konji žute ili crvenkastožute ("riđe") dlake. Griva, rep i noge takvih konja iste su ili slične boje kao i dlake po tijelu. Ima niz pojedinačnih razlika među konjima spomenute skupine: mrki riđani, svijetli riđani, crnosmeđi i sl.;

dorati su konji smeđe ili crvenkasto-smeđe dlake. Griva, rep i noge do prednjega koljena (skočni zglobovi) crni su. U skupini dorata, u boji dlaka ima niz preljeva

⁵ Literatura: Gy. Podmaniczky, *Magyarországi allami és magánmenesei lótenyésztésének kézikönyve*, Budapest 1903; C. G. Wrangel, *Ungarns Pferdezucht III-IV*, Stuttgart 1894, 1895; Miklós Wessetenyi, *Teendők a lótenyésztés körül*, Kolozsvár 1847; J. Csekonic, *Praktische Grundsätze die Pferdezucht betreffend*, Pest 1817. i dr.

⁶ Nóra Sz. Bozsik, *Mezöhegyes lótenyésztésének története 1785-től 1985-ig*, Mezöhegyes 1985.

⁷ M. Steinhausz, *Nonius*, Zagreb 1923; isti, *Uzgoj konja*, Zagreb 1939; isti, *Linije pastuva i rodovi kobila hrvatskog noniusa*, Zagreb 1941.

(svijetli/otvoreni, žuti, smeđi i sl.);

vranci su konji crne dlake (vrane dlake), grive i repovi su u njih također crni, kao i kopita;

krilaši su žućkaste boje dlake (smeđo-žute, bjelkasto-žute); grive su im i repovi tamniji;

čilaši (bijelci) bijele su dlake (ružičasto-bijela, žućkasto-bijela) i uglavnom ružičaste kože, kopita su žućkasta;

plisnivci su već od rođenja tamne, smeđe ili vrane boje, ali se postupno mijenja u svijetlu sivu (raznih preljeva). Kopita su im redovito tamna, a boja dlake mijenja se prema svijetlo sivoj;

šarci su konji koji po tijelu imaju veća ili manja područja bijelih dlaka, različite veličine i oblika. Šarene su boje u konja na žedničkim salašima rijetke (u razdoblju označenom za ovo istraživanje).

b) Među osobnim oznakama i navlastitostima konja u Žedniku treba razlikovati oznake na glavi od onih na nogama. Na glavi je *zvizda* — veći ili manji znak na čelu, različitih oblika (trokut, četverokut, polukružni), zatim *lisa* — bijeli znak od središta između očiju pa do nozdrva, dakle dužinom nosnog grebena. Oblik i veličina spomenutog znaka može biti usko/široko lisast, malo lisast, koso (lijevo, desno) lisast. Treba također spomenuti još *fenjer* — obilježje koje se proteže na obje strane konjskog lica, često i preko očiju; *bilousnost* — kad su obje usne naokolo bijele; *biloglavost* (biloglav) — kad je konjska glava potpuno bijela ili većim dijelom.

Oznake na konjskim nogama pribavljaju sljedeće atribute: *gačast* je konj ako mu je noga bijela do stražnjeg koljena i do lakatnog zgloba; *krunast* je pak ako mu se vijenac bijelih dlaka nalazi oko cijele konjske krune na glavi; *putasti* konj ako mu je putište bijelo, a ako su mu sve četiri noge putaste, onda Žedničani kažu daje *putonog*. U skupljanju podataka i bilježaka nisam zabilježio od svojih kazivača oznake *petast*, *čarapast* i sl.⁸

5. Vlasnici konja služili su se pri davanju imena konjima i antroponimima (hipokoristicima), toponimima, etnonimima, zoonimima, fitonimima, zatim atmosferskim pojavama, mitološkim bićima, nazivima zvanja i zanimanja i etiketama kojima se ljudi služe u općenju i druženju s drugima.

a) Među antroponimima nije zabilježeno u spomenutom razdoblju istraživanja ni jedno biblijsko ime koje bi bilo temeljem za hrvatski hiponim u Žedniku. Međutim, slavenska narodna imena susreću se u temeljima hrvatskih hiponima.⁹ Bi-

⁸ Teodor Dujin, Boje i osobene oznake konja u stručnom i narodnom žargonu, *Zbornik Proleće na čenejskim salašima Pčesa '87*, knj. 3, Novi Sad 1987, str. 35–39.

⁹ Uz spomen hiponima u radu su zabilježeni kućni brojevi salaša, a zatim najčešće i obitelj-

Iježimo slavenska imena, većinom arhaična i manje frekventna, ali i druga imena stranoga, neslavenskog podrijetla: *Miloš* (99, Mijatović), *Dragan* (66, 425), *Bojan* (377), *Zvizdan* (316), *Zoran* (370, Vukov); *Bilja/Biljana* (416, Skenderović), *Bojka/Bojana* (383, Dulić), *Drinka* (419, Loketić), *Milka* (393, 75), *Mica* (373, Sekulić), *Lora/Laura* (416, Skenderović), *Scelma* (81, Pijuković), *Jutka* (54, Jozić, N.), *Vilma* (413, Vojnić), *Linda* (344, Jurić), *Ajša* (507, Mukić), *Zulka* (394, Jozić, J.), *Cuka/Cuca* (329), *Biba* (342), *Olga* (407, Dulić, B.).

Od mađarskih muških i ženskih imena jesu hiponimi: *Zoltan* (371, Kovacs), *Tibor* (344), *Bandi* (415, Krmpotić), *Janči* (558), *Karči* (386, Biró), *Ferko* (333, Pandžić D.), *Bobi* (540, 7), *Bibor* (371, Kovacs), *Rudi* (76, Buljovčić); *Roža* (339, 12), *Elza* (415), *Fana/Fani* (560, 27), *Manci* (370, Račmanj), *Erži* (508, Mukić), *Irma* (379, Jaramović), *Julča* (14, Gabrić, L.), *Marča* (535, Vidaković).

U istraživanju odakle su i kako mađarska muška i ženska imena dopala na žedničke salaše moglo se utvrditi da konji spomenutih imena nisu uzgojni na stajama hrvatskih posjednika nego su kupljeni na sajmovima.¹⁰

Rijetka su povijesna imena u temeljima hiponima: *Kastor* (415, Krmpotić), *Negus* (27, Jarmanović), *Omer* (54, Malagurski), *Selim* (336, Mijatović), *Toska* (342, Jurić).

b) Prema toponimima su na žedničkim salašima načinjeni hiponimi: *Bačka* (105, 11), *Sana* (519, Lučić), *Bosna* (512, 42).

c) Nisu brojni hiponimi nastali prema etnonimima, no ipak je čest hiponim *Arap* (495, Mukić), *Cigo/Ciganka/Ciganj* (416, Skenderović), *Tatar* (25, Anišić, J.).

d) Od zoonima su nastali hiponimi: *Lasta* (42, Vukov), *Lepur* (= leptir, 392, Kulešević), *Labud* (169, Marković), *Ždralin* (56, Gabrić), *Vidra* (50, Tikvicki).

e) Hiponimi nastali na temelju fitonima jesu: *Cvitko/Cvetko* (184, Vojnić Purčar), *Javor* (413, Zvekan), *Čičak* (386), *Jasen* (269, Prčić), *Ljilja* (132, 8).

f) Prema atmosferskim pojavama načinjeni su hiponimi: *Oluj/Oluja* (334, 22), *Vijar/Vihor* (289, Kopunović), *Vitar* (333, Bedić), dok se na mitološkim bićima temelje imena konja: *Furin/Hurin* (373, Sekulić), *Vila* (379, Daočik).

g) Prema ljudskim zanimanjima i prema etiketi međuljudskih općenja načinjeni su hiponimi: *Aga* (519), *Vezir* (407), *Paša* (73, Lučić), *Sultan* (411, Zvekan), *Vitez* (355), *Husar* (366, Milodanović), *Žandar* (551, Kulešević); *Frajla* (389,

sko ime/prezime vlasnika. Nakon pedesetih godina XX. stoljeća žednički zemljovid znatno je izmijenjen: nestankom brojnih salaša uslijedila je i zamjena brojeva, često nema tragova bivšim obiteljima i vlasnicima. Ali među našim vlasnicima konja zabilježio sam između 1986. i 1991. još uvijek hiponime iz prijašnjih desetljeća.

¹⁰ Prema tumačenju Antuna Sekulića (kbr. 373), Antuna Skenderovića (kbr. 416), Jose Jozića (kbr. 393), Sole Mamužića (kbr. 392).

9), *Cura* (373, Sekulić), *Deran* (419, Loketić), *Leda/Ledi* (519, Lipozenčić), *Mister* (495, Šarčević, V.).

h) Skupina žedničkih hiponima temelji se na rodbinskim odnošajima: *Seka* (519, 32), *Baba* (53, Šarčević), zatim na rasnoj pripadnosti: *Nonius* (377, Dulić), na boji dlake: *Vranka* (373, Sekulić), *Keša* (394, Jozić, J.), *Riđo* (4, Vojnić Tunić), *Riđuša* (425, 4), *Lisa* (392, Mamužić), *Čilag* (372, 5), *Šarac* (342, Jurić, M.), *Mrkov* (377, Dulić, D.), *Mrkuša* (394, Kulešević), *Čilaš* (4, Tikvicki), *Čilaša* (281, Hajduk), *Bili* (416, 17), *Bila* (553, 11), *Kulaš* (537, 30), *Lisko* (4, Vojnić Tunić).

Zabilježeni su hiponimi: *Bečar* (370, Vukov), *Kicoš* (42, Vukov), *Fina* (32, 30), *Hireš* (45, Krmpotić), *Dilber* (402, Dulić, B.).

Konačno, hrvatski hiponimi zabilježeni u ovom radu jamačno su zakašnjeli budući da su umrli kazivači i vlasnici negdašnjih konja, ponosnih vranaca, čilaša, mrkova i riđana. Novi su gospodarski uvjeti i preinake uputili ljude na obradbu zemlje strojevima; njima se pak ne može tepati, ne može ih se milovati i s njima dijeliti olujne vjetrove, sunčane žege. Toga više nema. Ovaj rad neće vratiti prošlost, ali želi biti prilog proučavanju naših ljudi na žedničkoj ravnici.

Zusammenfassung

KROATISCHE HIPPONYMEN IN ŽEDNIK

Der Artikel stellt in Umrissen die Geschichte des kroatischen Dorfes Žednik (Načvin, Nagyfeny) in Batschka. Im zweiten Teil dieser Bearbeitung ist die Darstellung der kroatischen Hipponymen nach vieljährigen Studien und Untersuchungen veröffentlicht.